

A KULTÚRA FELÉRTÉKELŐDÉSE

„Az erkölcsi hanyatlás gyakran emlegetett jelei a következők:

1. elharapózik az antiszociális viselkedés: nő a bűnözés, a kábítószer-fogyasztás és az erőszak;
2. a család mint modell elveszti vonzerejét; növekszik a válások, házasságon kívül született gyermekek száma, megnő a fiatalok terhesség és a gyermeküket egyedül nevelők aránya;
3. csökken az önkéntes szervezetekben való tagság, és a tagság iránti bizalom, vagyis hanyatlásnak indul a "társadalmi tőke" - legalábbis ami az Egyesült Államokat illeti;
4. általánosan gyengül a "munkamorál", s előtérbe kerül az egyéni élvezet kultusza;
5. csökken a tanulás és a szellemi tevékenység iránti hajlandóság - az Egyesült Államokban ez különösen az alacsonyabb iskolázottságú embereknél figyelhető meg."

(*Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása – 524.o.*)

Nehéz volna azt állítani, hogy ezen öt pont nem jellemzi általában a Nyugatot, s vele együtt az immár Nyugathoz sorolható Magyarországot. Hogy e felismert erkölcsi hanyatlás vajon csupán mellékjelenség vagy éppenséggel valami lényegesnek a megmutatkozása, döntő kérdés.

Ha igaz van Huntingtonnak, akkor a Nyugat az 1990-es évektől kezdve csupán a 7 nagy civilizáció egyike. Nincs kiemelt jelentősége mondjuk az iszlám, a kínai vagy az orthodox civilizációkhoz képes. Katonai, gazdasági, technikai, informatikai hatalmát tekintve még mindig a legnagyobb, de ez nem jelent egyben minőségi másságot is. Ha igényt tart is a globális kérdések döntőbírája szerepkörére, ezt az ezredforduló táján a többiek már nyíltan visszautasítják. A távol-keleti civilizációk gazdaságilag messze dinamikusabban fejlődnek, mint a Nyugat, s mint tudjuk, egy kultúra önbizalmát – önhittségét? – saját sikerére szokta alapozni. Míg mi, nyugatiak a fenti 5 vagy egyéb tézisekre hivatkozva úgy véljük, hanyatlunk, a keletiek úgy érzik, emelkednek.

Az ördögbe is, nem jó hanyatlófélben levő civilizáció tagja lenni!

Váltsunk tehát civilizációt? Csatlakozunk Kínához vagy Japánhoz, esetleg az Iszlámhoz? Eltekintve az ötlet földrajzi képtelenségétől, a huntingtoni elemzések fényében azt kell mondanunk: az „elszakadó államok” előbb-utóbb lógó orral, csalódottan visszaoldognak eredeti civilizációjukhoz. A civilizációs gravitáció sokkal erősebb, mint a gazdasági, a katonai, az ideológiai vagy a lélektani érdek. Arra a kérdésre, hogy vajon mi a lényege, mi a kötőanyaga ennek az összetartó erőnek, az a meglepő (régi-új) válasz adódik, hogy a vallás és az általa megalapozott kultúra.

A vallás?! Ne butáskodjunk már! Hát mi, nyugatiak, nem úgy gondoljuk-e, hogy kultúránk világhódítását épp egy olyan szellemi tett alapozta meg, mely a vallást és földi képviselőjét, az egyházat az ember minden tevékenységi körére igényt tartó hatalmi igényéről lemondatta hagyva néki csupán a lelket, utóbb már azt se? A vallás? Mi ez a neoreakciós szöveg? Hiszen egyetlen más civilizációra sem jellemző az a fajta individualizmus, az egyéni szabadságnak oly mértéke és - megengedem - mértékvesztése, ami itt nyugaton megintcsak a vallás visszaszorításának eredményeként teljesedhetett csak ki. Doktor Vallás! Na persze, kacagnom kell, haha! Csak nem azt akarják itt javasolni, küldjük

a Nyugatot kórházba, operálják ki belőle a mételyt, mely sikereit lehetővé tette...?! Mi maradna belőle?

És mégsem adatik más, mint a vallás! Páron, bocsánat, szabad kérném. Egyrészt azért, mert itt van a közvetlen közelünkben (na ne mondja!), másrészt és döntő módon azért, mert teljesen nyilvánvaló (számomra is, kedveském?), hogy a fent felsorolt öt válságtünet rejtőzködő okára kínál választ: létélményt az ürességben (puff nekem!). Hitet, szenvedélyt, reményt, tartalmas közösségi és értékközpontú életet felelősséggel a létbe hívó hatalom felé (prófeta úr, ön nem filozófus pap véletlenül? fogadjunk, hogy szíve szerint még a kötelességet is a nyakamra tekerné!).

A keresztény vallás itt, nyugaton, különös tekintettel Magyarországra, több szempontból is igen kényes helyzetben találja magát. Egyrészt számolnia kell azzal, hogy a nyugati elit egy jelentős része a görög és a római szellemi hagyaték egyenrangúságáról vagy fölényéről nem hajlandó lemondani. Állam-, társadalom- és művészeti értékeit nem látja keresztényiesíthetőnek. Másrészt az egyedül szentnek tartható könyv képe az emberről, emberi közösségről egyre távolabb kerül a modern, technicizált, informatizált, nagyvárosi tömegtársadalomtól, sőt, mintha a Biblia éppen egy ilyen világ rémképével küzdene folyamatosan... Harmadrészt – és itt válnak fontossá a nemzeti kultúrák – a kereszténységnek egy kulturális és nyelvi sokféleséget mutató világban kell érvényesülnie. A magyar példa itt különösen figyelemre méltó: köreinkben ugyanis mutatkozik bizonyos hajlam arra, hogy a kereszténységet a saját, vallásosan értett nemzeti-közösségi hagyományunk talaján értelmezzük újra. Az „öshonosodás” (Huntington) mindazáltal kortendencia: nemzetek és civilizációk térnek vissza saját, ősi gyökerű kultúrájukhoz, mert a közösségi identitás, egyáltalán a közösségi lét eredendő emberi igény. Kérdés, vajon képes-e a kereszténység e hármassághoz megfelelni. Képes-e egységbe szőni a hellén és a nemzeti örökséget, képes-e teremtő módon alkalmazkodni a nagyvároshoz?

Miközben ezt kérdezem, a nyugati kultúra legfőbb értékét, a szabad, felelős és mindenekelőtt értékteremtő, ihletett Én-t szeretném előszóllítani rejtekéből: teremtsen, tegye a dolgát. Mert tapasztalatom szerint, csak a teremtő tevékenységbe oltott szabadság szilárdíthatja meg bennünk, nyugatiakban az emberi méltóság immunizáló erejű érzését.